

Н. І. Телегіна, В. В. Гута,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО МЕТОДУ ФРАНСУАЗИ САГАН НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ТРОХИ СОНЦЯ В ХОЛОДНІЙ ВОДІ»

З метою визначення творчого методу Франсуази Саган в статті зроблено комплексний аналіз проблематики, основних конфліктів, характерів, структурних особливостей досліджуваного роману. В результаті виявлено як риси реалістичного методу (вплив соціуму на головного героя, пізнавально-аналітичне начало, художній відбір), так і риси екзистенціалізму (проблема вибору, проблема свободи особистості, проблема відчуження, ідея абсурду, рефлексуючий, схильний до самоаналізу і психоаналізу герої). Зроблено висновок, що в романі спостерігається взаємопроникнення реалізму і екзистенціалізму.

Ключові слова: проблема, конфлікт, абсурд, відчуження, герой.

С целью определения творческого метода Франсуази Саган в статье проведен комплексный анализ проблематики, основных конфликтов, характеров и структуры исследуемого романа. В результате выявлено как черты реалистического метода (влияние социума на главного героя, познавательно-аналитическое начало, художественный отбор), так и черты экзистенциализма (проблема выбора, проблема свободы личности, проблема отчуждения, идея абсурда, рефлектирующий, склонный к самоанализу и психоанализу герої). Сделано вывод, что в романе наблюдается взаимопроникновение реализма и экзистенциализма.

Ключевые слова: проблема, конфликт, абсурд, отчуждение, герой.

To define Francoise Sagan's artistic method a complex analysis of the problems, main conflicts, characters and the structure of the investigated novel is made. The theme of the novel is defined as solitude in a love affair caused by estrangement which appears even between those who are eager to be a couple. The psychoanalytical efforts of the author are aimed at the understanding of the reasons for this phenomenon. The selfish tendencies of the character and the urge towards personal freedom are pointed out as things ruining relations. Two conflicts are singled out: the conflict between two absolutely different psychological types of personality and the inner conflict of the main character between his love which presupposes dependence and his yearning for independence and personal freedom. Psychological incompatibility of the main characters is shown through their ability of making a choice and through their different treatment of people and situations. The author accents the influence of the surroundings on the protagonist, Gilles, a typical Bohemian. The main heroine is not a typical one. She is intelligent, uncompromising, passionate, exalted maximalist. These two love each other but it leads them to the tragedy instead of happiness. The idea of absurdity runs through the entire book. The characters are introspective, inclined to depression. All this testifies to the existence of both the features of the realistic trend (the influence of the social surroundings on the main character, cognitive analytical principle, artistic selection) and the features of existentialism (the problem of choice, the problem of personal freedom, the problem of estrangement, the idea of absurdity, the sensitive characters inclined to self-analysis and psychoanalysis). A conclusion is made that a kind of interpenetration of realism and existentialism is observed in this novel.

Key words: problem, conflict, absurdity, estrangement, character.

Художній метод – це той важливий елемент без розуміння якого неможливе вивчення творчості письменника, адже він є способом осягнення дійсності, сукупністю принципів ідейно-художнього пізнання та образного відтворення світу. Питання визначення творчого методу Франсуази Саган (1935-2004), автора 22 романів, 2 збірок новел, 7 п'єс, 3 книг нарисів, є суперечливим. Хоча її твори зайняли визначне місце у французькій літературі ХХ століття, творчість Ф. Саган залишається все ще мало вивченою, що забезпечує актуальність дослідження.

Дослідники творчості Франсуази Саган (Уваров Ю.П., Зонина Л., Евнина Е.М.) акцентували зв'язок творчості Ф. Саган з мистецтвом модернізму [1,152].

Роман Ф. Саган «Трохи сонця в холодній воді» («Un peu de soleil dans L'eau froide»), опублікований в 1969 році, є мало дослідженим як в західному, так і у вітчизняному літературознавстві.

Метою дослідження є визначення творчого методу Ф. Саган. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- окреслити проблематику роману «Трохи сонця в холодній воді»;
- визначити структурні особливості роману;
- проаналізувати характери героїв роману;
- дослідити стильові особливості роману;
- зробити висновки щодо методу письменниці.

Об'єкт дослідження – роман Франсуази Саган «Трохи сонця в холодній воді».

Предмет дослідження – творчий метод.

Час, в якій створювала свої твори Ф. Саган (60-70рр.) – це період кризи у французькому суспільстві, період змін у поглядах на мораль. В романі «Трохи сонця в холодній воді» Ф. Саган розкриває тему самотності удвох, спричиненої проблемою відчуження, яке часто виникає навіть між тими, хто кохає і хоче бути разом. Ця тема розкривається через відносини Жиль і Наталі – героїв роману. В заголовку, взятому з вірша Поля Елюара, в символічній формі викладено суть ситуації: «Сонце» справжньої любові осяє, але не може зігріти «холодну воду» бездуховного існування, яке веде головного героя книги – паризький журналіст Жиль. Письменниця показує, що її герою виявилось мало «зовнішньої сторони життя», він гостро відчуває її пустоту, фальш, штучність [2, 53]. Перші сторінки роману Ф. Саган присвячені опису нудьги і смутку головного героя, усвідомлення ним абсурдності свого існування. Авторка детально описує стан депресії головного героя, в якому він знаходиться до знайомства з Наталі. Згодом читач розуміє причини депресивного стану героя, які, загалом, є абсолютно реальними, адже в кожній ситуації він знає, як потрібно вчинити, але чинить інакше заради кар'єри: «Lui, Gilles, capable de tous les excès, désireux de tous les voyages, lui, Gilles le Jeune, était en train de perdre sa vie entre un patron» [3]. (Він, Жиль Лантьє, нетерплячий, здатний на будь-яку крайність, Жиль, який прагне об'їздити весь світ, він, ось-ось загубить своє життя під ярмом господаря). Хоча депресивний стан героя передусе розглянутим ситуаціям, читач легко усвідомлює, що це типовий для Жиль стиль поведінки. Депресія головного героя, зумовлена його компромісністю. Характерними прикладами є компроміси в професії, неспроможність заперечити начальству: заради кар'єри він мовчки вислуховує образи керівництва про те, що він не є красномовним, і його статті є занадто «академічними». Він розлючений, але переробляє свою статтю, ніби школяр-двієшник, якого залишили після уроків: «Il en avait assez de ce journal...» [3]. (Як

же йому остогидла ця проклята газета... Жиль вважав, що немає права прийняти посаду, яка мала належати Гарньє, тому що це було несправедливо. Гарньє йому подобався як людина, і він не розумів, як через якийсь скандал, що стався з ним, його позбавили права на цю посаду: «Je ne reux pas prendre ce poste, c'est du vol... Je ne reux pas, moi, faire ça à Garnier» [3], (Не можу я прийняти цю посаду, виходить що це крадіжка... не можу я вчинити так з Гарньє.); Але він, незважаючи на це все, приймає нову посаду, далі продовжує працювати, переписувати статті, вислуховувати мовчки критику шефа. Жиль знає, що бувають моменти, коли потрібно посміхатись, намагатись сподобатись комусь, вміти підіграти. Йому непременно чинити так, особливо у випадку з Наталі, коли після спільного обіду з його шефом, він дорікав Наталі за те, що вона по-сміла виправити патрона, вказавши що вислів, який він процитував, належить Шамфору, а не Стендалю: «Il était agacé de s'entendre prononcer des phrases semblables. Il se sentait «jeune cadre» ou «vieux employé» [3]. (Йому самому противно було, що він говорить такі речі. Він відчував себе «новоспеченим керівником» або «старим робітником»...).

Автор неодноразово ставить героя перед вибором, не тільки в соціальному аспекті, але і у сфері його особистого життя. Оскільки, Жиль є нерішучим, часто вагається, у нього є багато внутрішніх протиріч, то і вибір, найчастіше, не є власне його, у більшості випадків – це результат тиску оточуючих людей. Саме в результаті розмови з Лакуром (рідним братом Наталі), він вирішив забрати Наталі в Париж. В найскладніших ситуаціях вибір робиться за нього, а йому залишається тільки прийняти його: так було, коли Наталі вирішила піти від Франсуа (свого чоловіка): «Dès l'instant qu'elle avait formulé cette idée, qu'elle avait prononcé ces mots, ce n'était plus un choix qui se faisait mais une fatalité qui s'accomplissait» [3] (В ту хвилину, коли Наталі повідомила про своє рішення, вибір був зроблений і залишалось тільки підкоритись долі). «Трохи сонця в холодній воді» – це роман про кохання, зруйноване егоїзмом та прагненням особистої свободи. Егоїзм головного героя твору – Жилья яскраво виражений у наступній цитаті: «Il était fou: un malheureux fou, soucieux avant tout d'une liberté inutile, habitait en lui» [3] (В ньому живе якийсь нещасний божевільний, якому найдорожче за все, є його свобода, нікчемна, непотрібна свобода).

У творі присутні два центральні конфлікти: зовнішній (зіткнення двох особистостей абсолютно протилежних психологічних планів – Жилья і Наталі) та внутрішній конфлікт Жилья (між його коханням до Наталі і його прагненням свободи): «Quand Nathalie était là, il se sentait piégé, quand elle n'y était pas, c'était presque pire...» [3], (Коли Наталі була з ним, він відчував себе в капкані, а тепер, коли її нема, йому стало ще гірше...). Після зустрічі з Наталі, Жиль почав змінюватись (рідше зустрічався з друзями, намагався не зраджувати Наталі, хоча раніше зради буди невід'ємною ознакою його стосунків з жінками). Він кохав Наталі так сильно, як тільки міг, проте, відмовитися від старого способу життя, звичок йому було нелегко. Внутрішній конфлікт досягає кульмінації в сцені, коли Жан з Жилем сиділи у останнього вдома, пили кальвадос, і Жиль вирішив поділитися з другом своїми думками: «Il se sentait à nouveau l'esprit analyste, subtil, proustien. On ne se sent jamais traître quand on se sent intelligent».

– Vois-tu, quand je l'ai connue, j'étais... tu te rappelles... j'étais écorché vif. Dieu sait pourquoi mais je l'étais. Elle m'a entouré de plumes, mis au chaud, redonné vie. Vraiment. Mais maintenant... Maintenant l'oreiller pèse sur ma figure, il m'étouffe. Voilà. Tout ce que j'aimais en elle, qui me soutenait, son absolutisme, son côté linéaire, son intégrité totale... Tout s'est retourné contre elle... Il aurait dû ajouter, par souci d'exactitude, qu'il était incapable de concevoir la vie sans elle.» [3] (Він відчував, що здатний до психологічного аналізу, тонкого аналізу. Коли відчуваєш себе розумним, зрадником себе не відчуваєш).

– Бачиш, коли я з нею познайомився я був... ну, ти звичайно, пам'ятаєш... з мене ніби шкіру здерли. Бог зна чому, але так все і було. Вона поклатла мене на пухову подушечку, зігріла, повернула до життя. Справді. Але тепер... тепер ця подушка давить мені в лице, душить. Ось воно як. Все що я любив в ній і все що підтримувало мене – її власність, її прямотинність, цілісність, – все це повернулось проти неї... але йому варто було би додати, заради точності, що він не може і увянути собі життя без неї). Але пиха і самозакоханість, звичка виглядати перед Жаном успішним і незалежним зупинили його.

Щоб висвітлити проблему відчуження, авторка вибирає саме ті моменти, які найкраще показують наскільки, головні герої є різними. Жиль – поверхневий, іде на компроміси, нещирий, типовий Дон-Жуан, егоїст, впевнений у собі, легковажний, на нього завжди величезний вплив мало оточуюче середовище. Йому властиве відчуття постійного страху: «...il avait aussi peur des bonnes vagues que des mauvaises, aussi peur de ses nouvelles responsabilités et de la passion de Nathalie que de la médiocrité et de la solitude.» [3], (...особисто він боявся щасливих і нещасливих хвиль, боявся він також і відповідальності, яка чекала його на новому місці, і любові Наталі, самотності, повсякденності). Наталі – прямотинна, інтелектуалка, максималістка, безкомпромисна, цілісна, пристрасна натура, смілива, екзальтована, королева в будь-якому осередку. За словами автора, у цьому творі вона описує жінку з єдиною пристрастю («La femme d'une seule passion» [4]). Героїня її роману – це жінка, яка сильно кохає чоловіка і для якої більше нічого, крім нього, не існує. Наталі здається божевільною, але водночас Франсуаза Саган зазначає, що в її ситуації така поведінка є логічною [4]. Наталі походить з буржуазної верхівки. Все життя вона займалась самовдосконаленням. Вона мала в житті все, крім великого кохання, про яке читала в романах. В м. Лімож, на прийомі у Руаргів Жиль вперше зустрічає Наталі, красиву, розумну і добру жінку, яка закохалася в нього з першого погляду. Йому здається, що він врятований від своєї депресії її справжнім щирим коханням. Наталі дуже серйозно ставиться до свого почуття, і сам герой думає що він врешті-решт став по-справжньому щасливий. Спокійне життя і благополучна буденність їй набридли: «J'ai eu une vie très protégée, très douce et très ennuyeuse, dit-elle tranquillement. J'imagine que quelque chose comme toi devait m'arriver» [3] (У мене було безтурботне життя, мене оберігали, але мені жилося нудно, – спокійно сказала вона. – Напевно, я повинна була зустріти когось схожого на тебе). Наталі покидає свого чоловіка, комфортний дім і їде з Жилем в Париж. Єдине чого вона прагнула – це глибоке, нестримне кохання, але паризьке життя знову бере у свій вир слабого, безхарактерного Жилья: «Il se retrouvait avec ses pairs, les noctambules, les dégénérés, les alcooliques, les bons à rien» [3] (Ось нарешті він опинився серед своїх, серед дегенератів, алкоголіків, нікчемних людей). Жиль повертається до старих друзів і запевняє себе в тому, що йому потрібна свобода і самотність. Прекрасно усвідомлюючи, що Наталі перевершує його інтелектом, духовністю, порядністю і чистотою почуттів, помічаючи, що Наталі сама того не бажаючи, перебирає на себе увагу тих, для кого ще недавно в центрі уваги був він, Жиль, все гостріше усвідомлює свою недосконалість. Поряд з Наталі в нього поступово розвивається комплекс неповноцінності. Відносно все більше ускладнюється. Через весь твір проходить ідея абсурду: двоє людей не можуть бути разом, хоча і коханою одне одного.

Авторська позиція є об'єктивною, автор не коментує дії героїв, а фіксує їх. Герої постійно вдаються до самоаналізу і психоаналізу один одного. Жиль аналізує свої відносини з Наталі. «Pourquoi lui avait-il parlé d'une semaine ou de deux de séparation? Par défense, sans doute, pour se persuader, en la persuadant, que huit jours sans elle étaient possibles» [3] (Чому він сказав їй, що вони зустрінуться тільки через тиждень або через два? Напевно, це була спроба самозахисту, спроба запевнити себе і її, що він запросто зможе прожити тиждень без неї...). Герої рефлексуючі, гостро реагують на будь-які зовнішні

подразники. Вони – заглиблені в себе, самотні. Психологізм є стильовою домінантою роману. Розповідь супроводжується певними психологічними спостереженнями і узагальненнями: «Il savait qu'en amour il y en a toujours un qui finit par faire souffrir l'autre et que quelquefois, rarement, cette situation est réversible» [3], (Він знав, що в коханні завжди хтось один в кінці кінців заставляє іншого страждати, і що лиш інколи ролі міняються). Побудова тексту є типовою для психологічного роману, оскільки у даному творі є багато внутрішніх монологів: «mais qu'est-ce que j'ai, qu'est-ce que j'ai?» avec un mélange de désolation et de fureur car il était orgueilleux.» [5], (Та що ж це таке зі мною? Що? – питає він себе з відчаєм і гнівом, так як він був самолюбом). Закінчується роман певною мірою відкрито і символічно: герой зникає в темряві, він у відчаї, не знаючи, як буде жити після втрати коханої. Автор, тонкий майстер психологічної прози, в кінці ледь помітними штрихами розставляє акценти. На питання лікаря, чи є хтось в Наталі, Жиль відповідає, що крім нього в неї нікого немає, прекрасно знаючи, що є і родичі, і чоловік, який кохав Наталі і просив повернутися. Автор тонким натяком дає зрозуміти читачеві, що Жиль усвідомлював, що він став для Наталі сенсом життя. Акцент робиться і на тому, що зруйнувало кохання, яке було взаємним – це егоїзм. Виходячи з ліквірні Жиль думає: «Elle n'avait pas pu lui faire ça, lui ôter à jamais ce beau corps vivant si ami du sien, elle n'avait pas pu essayer de lui échapper». (Вона не мала права так чинити, забрати назавжди у нього себе, таку прекрасну, повну життя, таку кохану, вона не мала права навіть намагатися бігти від нього.). Автор ніби підштовхує читача до подальшого психологічного аналізу, розпалюючи його бажання зрозуміти, як і чому таке сталося.

Отже, у даному романі ми спостерігаємо взаємопроникнення двох методів, а саме: екзистенціалізму і реалізму. Риси реалізму – це вплив соціуму на головного героя твору, пізнавально-аналітичне начало, художній відбір. Ідея абсурду, поставлена в центр роману, типові для героїв настрої відчаю, проблематика роману (проблема вибору, відчуження, нездатності порозумітися, проблема свободи особистості), інтелігентні, рефлексуючі, схильні до самоаналізу і психоаналізу герої, депресії та самотність героїв – це риси екзистенціалізму.

Підняті в цій статті проблеми відкривають можливості для більш глибокого вивчення особливостей творчого методу і засобів розкриття психологічного стану героїв Франсуази Сеган, психологічно витончені твори якої все більше приваблюють дослідників.

Література:

1. Евнина Е. М. Современный французский роман / Е. М. Евнина. 1940-1960. – М. : Изд. АН СССР, 1962.
 2. Уваров Ю. П. Современный французский роман / Ю. П. Уваров. – М. : Вища школа, 1985.
 3. Françoise Sagan: «Un peu de soleil dans l'eau froide» : [Електронний ресурс]. URL: http://french-book.net/text/biblio/par/sagan/un_peu_de_soleil_fr.ru.html (Дата звернення: 26.10.2013).
- André Durand: Françoise Sagan. Comptoir littéraire: [Електронний ресурс]. URL: <http://www.comptoirlitteraire.com/docs/310-sagan-francoise.doc> (Дата звернення: 28.10.2013). – Р. 22–23.